

Chuyện về các Tên Đường ở Sài Gòn Năm 1957

Bình Nguyên Lộc

Đi trên đại lộ Hai Bà Trưng tôi bỗng sức nhớ lại một điều rồi tủi thân cho bọn đàn ông của ta. Là hể đàn ông được danh vọng thì đàn bà cũng thơm lây, nhưng khi đàn bà nổi danh thì tên tuổi đàn ông chìm sâu thêm. Đành rằng ông Thi Sách chỉ có mỗi một cái công nhỏ đối với nước nhà là bị viên thái thú Tàu giết thôi, nhưng quên mất ông ấy cũng tội. Vậy nên tôi đã đi khắp Sài Gòn để tìm xem có con phố nào là phố Thi Sách không? Có. Hoan hô quý vị đặt tên đường đã nhớ dai hơn nhân dân. Nhưng mà tội quá, ông Thi Sách ở mãi bên kia nhà thương Đồn Đất, ở xóm ngoại nhân, không bao giờ có người Việt bước chân đến. Ông này đã chết vì tay ngoại nhân mà hương hồn

ngày nay vẫn lẫn lộn với ngoại nhân.

Ông **Thi Sách** và **Hai Bà Trưng** chạy song song với nhau cho tới mé nước, và không bao giờ gặp nhau cả, đó cũng là một điểm đáng buồn cho cặp vợ chồng ấy.

Công trường Mê Linh, vị trí tiếp giáp giữa 2 đường Hai Bà Trưng và Thi Sách

Ông **Nguyễn Thái Học** mà còn ngậm cười được vì đã gặp **Cô Giang, Cô Bắc** ở hai ngã ba chợ Cầu Muối, đàng này ông chồng Bà Trưng chỉ nghe văng vẳng tiếng bà đâu đó thôi.

Bà **Sương Nguyệt Anh** cũng không bao giờ đi thăm cha được, vì bà ở xóm Bùi Chu còn cụ **đồ Chiêu** lại qui điền mãi tận trên Tân Định.

Đường Sương Nguyệt Anh

Vị nữ anh hùng thứ nhì của ta, **Bà Triệu** cũng bị ta quên mất vì bà cũng ở xóm ngoại nhân, trong Chợ Lớn.

Tuy nhiên, cũng phải nhìn nhận rằng đô thành đặt tên rất khéo, **Công chúa Huyền Trân** ở một căn phố buồn hiu, sau dinh Độc

Lập, buồn như con đường thiên lý ngàn dặm băng rừng đưa công chúa từ Việt sang Chiêm.

Còn cái phố có nhiều tiệm mì, tiệm ăn và tửu lâu trong Chợ Lớn mà đặt tên là **phố Tản Đà** thì tuyệt diệu bởi vì Tản Đà không phải là thi sĩ mà thôi, lại còn là thực sĩ nữa.

Nếu đô thành có bất công chút ít, chẳng qua là vì quên đó thôi. Chẳng hạn như ông **Phan Huy Chú** được nêu danh trong Chợ Lớn mà ông **Phan Huy Vịnh** lại không.

Đô thành lại trọng văn nghệ lắm. Không có nhà văn, nhà thơ nào ngày xưa mà không được lấy tên đặt tên phố cả, khiến lũ văn nhân thi sĩ hậu sanh là ta đây cũng nức lòng muốn cố gắng để có thể được biệt đãi như thế về sau. Chỉ phiền văn nhân thi sĩ của thế hệ ta đông quá, mà đường phố chỉ có hạn thôi, dễ gì tìm được một chỗ “màn”. Có một điều đáng chú ý là họ Nguyễn chiếm đa số trong các phố Sài Gòn. Dân tộc ta họ Nguyễn cũng như dân tộc Pháp họ Dupont vậy mà!

Một người Pháp quen biết kể chuyện rằng thuở Đức chiếm đóng nước Pháp, một khi kia quân đội Đức bố ráp ở một ngoại ô nhỏ tại Ba Lê để bắt ông Dupont nào đó. Cuộc bố ráp thi hành xong thì chúng bắt được tất cả tám trăm mười bảy ông Dupont, vừa già, vừa trẻ, đó là chúng đã loại trừ những cậu Dupont oắt con ra rồi đó. Một cựu thông ngôn nhà binh Pháp ở đây cũng kể rằng một khi kia Pháp ruồng bỏ ở làng nọ để bắt Nguyễn Thị Hai nào đó. Chỉ một làng ấy thôi, mà họ đã bắt đến bốn mươi tám Nguyễn Thị Hai chẵn chòi.

Vậy thì họ Nguyễn chiếm đến 55 con phố ở Sài Gòn – Chợ Lớn không phải là chuyện lạ. Đó là chưa kể những

bà **Sương Nguyệt Anh**... cũng là họ Nguyễn mà không nêu họ ra. Bà **Đoàn Thị Điềm** cũng có người bảo thật ra là Nguyễn Thị Điềm, và biết đâu cô Giang, cô Bắc lại không là họ Nguyễn.

Họ Nguyễn được ưu đãi như thế, còn họ Tô không biết vì sao lại ra rìa. Năm kia trên Hòa – Hưng có một con phố tên là **Tô Hiến Thành**. Năm nay không thấy tên phố đó nữa.

Ngoại nhân có công với dân tộc cũng được nêu danh, cho công bằng. Nhưng không hiểu ông J.J Rousseau có công trực tiếp gì với dân tộc ta. Còn ba ngoại nhân khác rất có công là Tích Quang, Nhâm Diên, và Sĩ Nhiếp lại vắng bóng.

Đường Cống Quỳnh năm 1970

Sài Gòn có một con phố cong queo một cách rất ngộ nghĩnh, được đặt tên là **phố Cống Quỳnh**. Thật là khéo, vì cách lập luận và hành động của ông Cống Quỳnh cũng cong queo queo như con phố kỳ dị ấy. Tiếc rằng Cống Quỳnh có lẽ chỉ là một nhân vật tưởng tượng thôi.

Sài Gòn đặc biệt vì có phố không vỉa hè, thí dụ đoạn **phố Đê Thám** trước dãy nhà cũ đối diện với hông nhà thờ Tin Lành.

Thật ra thì có một vỉa hè rộng độ tám tấc, nhưng đã lị xuống bằng với mặt đường, ô tô tha hồ leo lên và người đi bộ rất lấm khi phải nhảy vào nhà người ta để thoát chết.

Dãy nhà cũ trên đường Đê Thám

Lại có vỉa hè mà người đi bộ không được sử dụng, thí dụ **vỉa hè Cô Giang tại chợ Cầu Muối**. Người đi bộ ở đoạn này hễ xuống đường thì bị xe cán, còn lên lề thì bị mấy chị bán hàng đuổi, vì mấy chị mượn vỉa hè ấy có đóng tiền chỗ hàng hoàng. Thành ra qua đoạn đường đó y như là qua cầu đoạn trường, lên lề thì đoạn tâm, còn xuống thì đoạn căng. Có lắm vỉa hè công khai dùng làm ga-ra, nói công khai vì xe để trên ấy nằm đó năm này qua năm khác mà không sao cả. Thế nên chỉ mượn một căn phố bé nhỏ thôi mà người ta có thể mở ga-ra to là nhờ vậy.

Nói đến vỉa hè không thể không chú ý đến những vỉa hè mức độ khác nhau, khách đang đi bỗng sụp chân suýt ngã. Ấy, nhà bên này xây cao một tấc năm, nhà bên kia chỉ xây một tấc thôi mà. Vì mạnh ai nấy xây vỉa hè nên vỉa hè lại mang đủ màu sắc, có quăng xanh, quăng vàng, quăng xám, và lại kiến thiết bằng đủ cả vật liệu: gạch xi-măng, xi-măng trắng, gạch thẻ, gạch Tàu, nhựa, đá ong. Sợ nhất là **vỉa hè đá ong trên đường Thủ Khoa Huân**. Đá ong lồi chồm khiến bộ hành không lợi chân cũng trượt ngã.

Nếu đô thành tự làm lấy vỉa hè rồi bắt người ta trả tiền thì tình trạng này đã không có.

Bình Nguyên Lộc

Bài viết của nhà văn, nhà báo Bình Nguyên Lộc (tác giả của Đò Dọc) đăng trên báo Nhân Loại năm 1957 để tản mạn và châm biếm về cách đặt tên đường của Sài Gòn lúc Đệ Nhất Cộng Hòa còn non trẻ của hơn 60 năm về trước. (Đăng trên báo Nhân Loại 1957)